

PRÒLEG A L'EDICIÓ FACSIMIL

Josep Lluís Cebrián i Molina

<http://www.uv.es/artipatrimoni>

L'any 1919 el comerciant i senador Bernat Gómez i Igual adquirí la fortalesa xativina amb la idea de rescatar-la de l'abandonament i dedicar-la a segona residència. Fou aleshores quan l'edifici residencial construït per la família Casesnoves fou transformat en el xalet neogòtic que ara coneixem. El senador encomanà a Carles Sarthou que escrigués un llibre sobre el castell amb la intenció de publicar-lo. És l'obra que ara teniu a les mans. En aquest sentit, el senador seguí la tradició de mecenatge editorial que encetà el diputat Francesc de Laiglesia, el qual sufragà la publicació en 1912 de *Las tablas de las iglesias de Játiva* d'Elies Tormo, obra que també trobareu en facsímil a la col·lecció "Una ullada a la Història". Després de la Guerra d'Espanya el relleu en el mecenatge editorial local fou a càrrec de l'empresari paperer Gregori Molina. Lídia Sarthou també finançà la reedició d'algunes obres de son pare, sense poder finalitzar la publicació en fascicles dels *Datos para la Historia de Játiva*.

Així doncs, a nivell local, el mecenatge editorial privat d'obres històriques, durant el segle XX, fou finançat sobre tot per Laiglesia, Gómez, Molina i L. Sarthou, gràcies als quals veieren la

Detall del castell Major al segle XVI.
Retaule dels Dolors de Maria a l'església de St. Pere i St. Pau.
Mestre de Xàtiva/Artés/Borbotó. (Vegeu la nota 1 de la p. 30)

Il·lum una sèrie d'obres interessants. Al segle XXI el testimoni del mecenatge editorial d'iniciativa privada ha estat recollit pel doctor Antoni López Alemany, professor de la Universitat de València, el qual, des de la petita editorial (en un principi mèdica) Ulleye, ha publicat una sèrie d'obres locals, moltes de les quals són edicions facsímils.

El alcázar setabense aparegué en 1922, amb un pròleg de Josep Martínez i Aloy. Sarthou dividí l'obra en tres parts: un apunt històric, la descripció del monument que comença a la pàgina 61 i un apèndix. S'inclou una bibliografia del castell i una altra de l'autor. L'obra compta a més amb multitud d'il·lustracions. Aquest llibre d'encàrrec serví durant molts anys a mena de guia de la

Detall dels castells Menor i Major al segle XVI al darrere del profeta Osees.

Retaule major de l'església de St. Pere obra del Mestre d'Alzira,

potser Barrera lo Pintor

fortalesa. Amb el temps Carles Sarthou amplià considerablement l'obra amb més dades i canvià el primer títol tan castís pel més entenedor d'*El castillo de Játiva y sus históricos prisioneros*.¹ Tanmateix, les virtuts d'*El alcázar setabense* consistien a ser un llibre gairebé de butxaca i tenir una certa concisió difícil de trobar en *El Castillo de Játiva...* i altres obres posteriors de l'autor. Tot plegat, *El alcázar setabense*, sense pretensions de ser-ho, és l'única guia del castell publicada fins ara. Sarthou comença l'obra des de la Prehistòria i l'Edat Antiga. Esmenta, per exemple, les que segurament foren les primeres excavacions arqueològiques realitzades a Xàtiva, en el segle XVIII (pàg. 13). Durant dos mesos el dominic liberal i més tard diputat a Corts Feliu Joaquim Villanueva excavà les muralles de l'albacar, segons una carta que escriví a l'erudit local Antoni Mateu i Pueyo en l'any 1788.

En arribar a la conquesta cristiana del rei Jaume I (segle XIII) l'autor s'estén. El mateix s'esdevé amb la Germania (segle XVI) i la Guerra de Successió (segle XVIII). Finalment, a l'apèndix,

¹ Editat per Lúdia Sarthou en edició facsímil l'any 1988.

Sarthou s'ocupa de la propietat de la fortalesa al llarg del segle XIX i començaments del XX. A la pàgina 84 esmenta una altra dada que ens ha cridat l'atenció, el primer espoli documentat d'elements de la fortalesa: l'any 1821 treien pedres esculpides i elements de valor.

Al principi de la II República Espanyola, el Ministeri d'Instrucció Pública i Belles Arts propicià que el govern provisional decretés la declaració de més de set-cents monuments historicoartístics, entre els quals estava el castell de Xàtiva.² Durant la Guerra d'Espanya, el 1936, els anarquistes de la F.A.I. prengueren la fortalesa i s'instal·là una emissora de ràdio. En juny de 1937 la Guàrdia d'Assalt republicana desallotjà els milicians anarquistes i es restringí l'accés.³

En la postguerra la propietat passà a mans de l'empresari paperer Gregori Molina, el qual realitzà diverses millores com la construcció de la capella neogòtica de Sant Jordi⁴ o paisatgístiques com la creació de jardins. Durant la Transició la Caixa d'Estalvis de València (després Bancaixa) comprà la fortalesa i la feu servir com a centre de colònies dels fills dels empleats de l'entitat. En 1989 l'adquirí la Generalitat⁵ i l'any 2000 signà un conveni amb l'Ajuntament de Xàtiva pel qual delegava les activitats de manteniment, vigilància, conservació i gaudi públic del castell i la ciutadella.⁶

² Decret de 3-6-1931 publicat el 4-6-1931 en la *Gaceta de Madrid*.

³ Cebrián i Molina: Josep Lluís: "El patrimoni historicoartístic en perill", en *República i Guerra Civil a Xàtiva (1931-1939)*. Xàtiva, Ajuntament, 1991, vol. II, ps. 265-268.

⁴ Sobre la decoració d'aquesta capella vegeu Cebrián i Molina, Josep Lluís: "El plafó ceràmic del III centenari de Ribera i les obres de J. Gimeno a Xàtiva" en *75 Aniversari de la creació de l'Institut Josep de Ribera*. Xàtiva, IES Josep de Ribera, 2009, ps. 37-40.

⁵ Orde de la Conselleria d'Economia i Hisenda de 30 de novembre de 1989. *DOGV* 27-12-1989. La propietat ocupa uns quatre-cents mil m² i fou adquirida per vora 47 milions de pessetes.

⁶ *DOGV* 6-11-2000. La disposició del conveni enumera detalladament les obligacions que ha d'acomplir l'Ajuntament.

Vitralls del castell de Xàtiva. Segle XX

El *alcázar setabense* és una obra antiga que només podia trobar-se en llibreries de vell i que gràcies a l'editorial Ulleye està novament a l'abast dels lectors interessats. L'alcàsser xativí, que diríem nosaltres, és un llibret que malgrat els anys encara pot acompanyar-nos en la visita del castell i ens pot permetre comprendre millor la història d'aquest recinte militar i identificar les parts de què consta. Rescatem doncs un altre petit tresor bibliogràfic que tant estimen els xativins afeccionats a la història local.

FACSIMIL